

forskjellig fra, hvad den var i Oldtiden. I vore Dage er den usund og som Følge deraf kun tyndt befolket, og naar Heden begynder, flygte alle, som nogenlunde kunne, bort til Bjærgene for at undgaa den febersvangre Luft, som endog føles i den evige Stad selv. For 2,000 Aar siden og endnu mere et Par Aarhundreder tidligere, inden Rom endnu var bleven en Stormagt, var det helt anderledes; thi da var Roms Omegn tæt befolket og vel dyrket, og i kort Afstand fra Byen fandtes flere rige og blomstrende Stæder, der ofte vare i Stand til at byde Romerne Spidsen. Nu ere disse for længe siden forsvundne, og man finder i det højeste paa Stedet en tarvelig Osteria eller Kro med nogle faa Mennesker. Tilbagegangen maa allerede være begyndt i Oldtiden, rimeligvis under de blodige og ødelæggende Borgerkrige i Republikkens sidste Dage; thi allerede i den første Kejsertid vare flere Byer, der havde spillet en ikke uvigtig Rolle, tilintetgjorte, og paa Stedet havde rige Romere bygget sig Herregaarde eller Villaaer.

I Kejsertiden, saa vel som i Republikkens senere Dage meddeles intet om vulkanske Udbrud i Nærheden af Rom; men gaar man længere tilbage, særlig til de første Aarhundreder efter Kongernes Forjælgelse, hører man tit om vulkanske Fremtoninger der. Historikerne tale jævnlig om Stenregn, om Jordskjælv, om pludselig fremkomne Revner i Jorden, endog midt i Rom og paa selve det romerske Forum, hvor Marcus Curtius vandt Navnkundighed ved at styrte sig i Dybet. Midtpunktet for disse Udbrud danner det skjønt formede *Albanerbjerg*, der frembyder en saa pragtfuld Baggrund til Roms Campagne med dens hundreder og atter hundreder af Buer, over hvilke Vandet i Oldtiden lededes og til Dels endnu ledes ind til Byen. Et af Hovedarnestederne for den vulkanske Virksomhed i dette Tidsrum var den smukke Albanersø, der forud var et Krater, men som allerede under Vejvis Beleiring 391 f. Kr. var fyldt med Vand. Paa hvilken Tid denne mærkelige Ændring er indtruffen, hvorved det vandløse Krater omdannedes til en Sø, kan endnu ikke nærmere afgjøres; men de romerske Geologer have deres hele Opmærksomhed henvendt paa Spørgsmaalet, og man maa haabe, at der vil komme interessante Resultater ud af deres Granskninger.

De Undersøgelser, som man har foretaget, have allerede vist, at de vulkanske Udbrud fra Albanerbjærgtet i dette Tidsrum ikke vare saa voldsomme som længere tilbage; særlig udstrømmede der ikke mere saaledes som tidligere, Lava fra Bjærgtet, men der kom dog vældige Masser ud af Krateret. Den i Roms Omegn saa velkendte Stenart *Peperino* er i dette Tidsrum udstømt eller udkastet fra Albanerbjærgtet, rimeligvis ikke én, men flere Gange. Hvor langt ned i Tiden disse Udbrud ere vedblevne, vides dog ikke nøje. Imidlertid kan det næppe omtvivles, at Peperinoen er strømmet ud endnu efter Decemvirernes og Fidias' Tid; thi man har i selve Laget fundet en gammel romersk Mønt, hvis Billede viser, at Mesteren har kjendt Fidias' Kunst, og vi komme saaledes ned imod Aar 400 f. Kr.

Uagtet saaledes de vulkanske Kræfter ikke vare udsukkede i Bjærgtets indre, vare dog alle Strækninger paa Bjærgtet lige op til de farlige Kratere tæt bebyggede, helt anderledes end i vore Dage, hvor man kun finder faa menneskelige Boliger nær ved Albanersøen, i det mindste imod Øst og Syd. Noget lignende var altsaa i hin Tid Tilfældet med Albanerbjærgtet som i vore Dage med Vesuv, hvor man nu finder talrige Landsbyer med Vingaaer og Haver lige op til Lavaen.

De Udgravninger, som man i de sidste 60 Aar af og til har foretaget under Peperinoen omkring Albanersøen, have vist, at et af disse Udbrud har bredt et vældigt Lag af denne vulkanske Masse ud over store Strækninger med Byer, dyrkede Marker og Gravpladser. Man har særlig paa flere Steder fundet gamle Grave under Peperinoen. Ved Albano ligger der saaledes en stor Gravplads, hvis ældre Dele tilhøre den Tid, da Jærnet begyndte at komme i Brug, og som har vedblevet at være benyttet lige ned i den Tid, da der i Etrurien udviklede sig en særegen Civilisation med ejendommelig Kunst og Kunstflid. Denne Kirkegaard tilhører følgende omtrent den Tid, som man efter Historikerne er vant

til at kalde *Roms Kongeperiode*, d. v. s. det 8de, 7de og 6te Aarh. f. Kr. Øst for Albanersøen har man fundet Levninger af Hytter, der synes at være blevne ligesom fejede bort enten af en voldsom Regn eller af en Vandflod, der er bleven efterfulgt af en Udstrømning af Peperino. Den By, der her er gaaet til Grunde, var maaske *Alba Longa*, og det er ikke urimeligt, at denne gamle latinske Bys Undergang snarere skyldes vulkanske Udbrud end romerske Vaaben.

I nogen Afstand fra det Sted, hvor Levningerne af disse Hytter ere fundne, ligger en Have eller Park, der tilhører en af Roms Stormænd. I denne Park, som jeg besøgte for nogle Aar siden og under de Rossis kyndige Vejledning, findes en sparsomt løbende Kilde, der i Oldtiden, da Vandet i Albanerbjærgtets indre havde et andet Løb, var et rigt Væld, omkring hvis sprudlende Vandmasse, den saakaldte *Caput Aquæ Ferentina*, de gamle Latinerne samlede til fælles Raadslagsning. Bebyggelsen af dette Sted naar tilbage til den graa Oldtid; thi man har paa Skrænterne rundt om dette gamle Vandbækken fundet adskillige Sager, der skrive sig til den Tid, da man endnu ikke havde Metal til Vaaben og Redskaber, altsaa fra Stenalderen.

Det var maaske i denne rent forhistoriske Tid, at den alvorlige *Nemissø*, hvis ejendommelige Natur vore Landskabsmalere saa smukt have skildret, dannede et Krater, der samtidig med flere lignende Kratere i Albanerbjærgtets Rand var et Midtpunkt for Datidens vulkanske Udbrud; Geologernes Undersøgelser have nemlig vist, at Nemissøen som Krater tilhører en endnu ældre Tid end Albanersøen.

Gaa vi endnu længere tilbage i Tiden, finde vi Albanerbjærgtets Vulkan i fuldste Kraft, og hele den Højslette, som danner Midten af Bjærgtet, var et stort og frygteligt Krater. Den Gang strømmede Lavaen tit ud fra Bjærgtet, og der er i Campagnen flere gamle Lavastrømme, som skrive sig derfra. Men det albanske Krater var ikke ene om at bringe Død og Ødelæggelse ud over disse Egne; man finder nemlig i Toscana flere rundagtige Søer, der alle ere gamle Kratere, og de have været i Virksomhed samtidig med det store Albanerkrater. De vare endnu frygteligere; thi deres Virksomhed spores langt, og endog paa Roms Høje finder man vulkanske Masser, der skrive sig fra dem. Middelhavets Kyst var i dette fjærne Tidsrum ikke der, hvor den nu er; en Del af Egnen vest for Apenninerne var nemlig den Gang Hav, ja man har ment, at de store toscanske Kratere, der nu have deres Plads 3-5 Mil inde i Landet, laa enten i Sumpe ved Havets Bred eller endog under selve Havspejlet. Tiden for disse stærke Udbrud ligger langt forud for Historien; men dog ikke fjærnere, end at der var Mennesker i de nærmeste Egne, skjønt rigtignok kun Mennesker, som stode paa et yderst lavt Kulturtrin. De Fund, man har gjort af Stenredskaber i Bjærgene og ved deres Fod, vise, at Menneskene i denne fjærne Tid for en stor Del søgte deres Underhold ved at fiske i de Strømme, som Datidens yderst voldsomme Regnskyl frembragte i Apenninerne.

Valdemar Schmidt.

Mimosefrø, fundne i Jylland. Som man véd, finder man ikke sjælden Frø og andre Dele af tropiske Planter, der ere drevne op paa Kysterne af Norge, Spitsbergen, Færøerne Island og Grønland, og som menes at være førte dertil med Havet fra det varme Amerika. Det mest omtalte af disse Drivprodukter er Frøene af en Mimose, Entada Gigalobium; de have Nyre- eller Hjerterform, ere glinsende mørkebrune og fra én til halvanden Tomme i Tværmaal, og de ere saa almindelige, at de endog have særegne Navne. I Norge, paa Færøerne og paa Island kaldes de „Vættentyrer“ af „Vætte“, d. v. s. usynligt Væsen, Genius, Skytsaand (gjenfindes i „Vættelys“); i Norge kaldes de ogsaa „Bustene“, d. v. s. Kvægstene, fordi de tjene som et Slags sympatetisk Mittel imod Kvægssygdomme. I de nævnte Lande bruger man dem bl. a. ogsaa til Snustobaksdaaser, i det man enten flækker dem og indfatter dem i Sølvs, eller ogsaa borer man et lille Hul i dem og sætter et Sølvrør med en Prop ind i Hullet. Disse Mimosefrø have allerede tidlig vakt megen Opmærksomhed, og der er paa mange Steder skrevet

om dem.*) I Stockholms Riksmuseum gjemmer man et Exemplar, der er fundet paa Øen Tjørn ved Sveriges Nordvestkyst i en Tørvemose, 30 Fod over Havet**).

I Danmark er der hidtil ikke offentliggjort noget om, at man har fundet saadanne Vidnesbyrd for, at en tropisk Havstrøm kommer til vore Kyster, og det har derfor en vis Interesse, at der for en Del Aar siden er fundet to Mimosefrø, det ene uden for Limfjorden ved Harboøre paa Aggertangen, og det andet inden for Agger ved Krik; de ejes begge af undertegnede. Da der efter al Rimelighed ogsaa tiere findes saadanne Frø hos os, hidsætte vi en Afbildning af et af dem, i det vi dertil knytte en Opfordring til dem, der kjende til saadanne eller lignende Fund, om at meddele noget derom i vort Tidsskrift. Der er jo noget underlig dragende i at vandre langs Strandbredden og at opsamle de mange paa-faldende Sager, som ligge der, og det kan godt hælde, at der selv i en eller anden Hytte ved Kysten er henkastet et mærkeligt Stykke, som er fundet ved Bredden.

Man finder nu sikkerlig undertiden ved vore og andre Kyster tropiske Konkylie eller Koraller, enten hele eller i Stykker, som skrive sig fra Skibe, i hvilke de f. Ex. have været med i Lasten, og som altsaa ere bragte hid med Menneskehaand. Paa Stranden ved Marselisborg sønden for Aarhus fandtes saaledes for en halv Snes Aar siden en vestindisk Skallus (Chiton), der sagtens var drevet op fra et Skib; i Universitetets zoologiske Museum gjemmes et Stykke af en meget stor tropisk Hjelmsnekke (Cassis), der er fundet ved Skagen. At der ogsaa mangen Gang uden paa Skibe sidder levende Dyr, der høre hjemme i varmere Have, og som saaledes komme til os, er kjendt nok; man ser jo tit Langhalse (Anatifa og Otion) paa vore Skibe, naar de skulle kølhales. Mindre kjendt turde det være, at vi paa samme Maade have faaet et Exemplar af de kæmpestore Krebs fra Østindien, der kaldes Dolkhaler (Limulus), og som man jævnlig ser i større udenlandske Akvarier, hvor de vække megen Opsigt, da et saadant Dyr ligner et omvankende Skjold og har en Hale, der ser ud ligesom en Dolk. Vor navnkundige Oldgransker *Ole Worm* († 1654) fortæller i Beskrivelsen af sit mærkelige Museum, som efter hans Død indlemmedes i Kunstkammeret, at der 1653 i Hel-

singør blev fanget en levende „molukkansk Krebs“ (Cancer molucanus), som blev ført til Jørgen Rosenkrantz, Kongens Skatmester. Worm saa Dyret kort efter, at det var dødt, og han mener, at det har hængt fast ved et af de fem „belgiske“ (flanderske) Skibe, som paa den Tid vare komne fra Østindien. At det virkelig var en Dolkhale, viser sig tydelig af Afbildningen, der staar hos Worm.*)

Det følger fremdeles af sig selv, at der ikke sjælden i vore Farvande, særlig i Vesterhavet, maa forekomme

Vættensyre i halv Størrelse.

Fiske fra varmere Egne, som ere førte herop med Havstrømme. Man véd dog kun én Gang hos os at have fundet en saadan Fisk, nemlig Malacocephalus lævis, der hidtil kun er kjendt fra Havet ved de canariske Øer og fra Middelhavet, men som i December 1871 fangedes ved Nordstranden paa Skagen.**)

I Bohus Län har man et Par Gange truffet Fiske fra de varme Have, saaledes en Murbrækkerfisk (Balistes maculatus), der blev fanget i Høsten 1857, og en Bonnit (Thynnus pelamys), der blev fanget i Høsten 1873***). Ogsaa fra Norge har man lignende Meddelelser. Ved Vardø fangedes saaledes 1826 to Exemplarer af Antennarius marmoratus, en Fisk, der ellers almindelig træffes i Sargassohavet, og ved Moss fangedes 1850 i Garn et Exemplar af en Flyvefisk†), der jo ligeledes er for de varme Dele af Havet særkjendelig Form. Hvilken Art denne Flyvefisk hører til, er endnu ikke afgjort, men den synes at være ny††).

Man kan nu vistnok sige, at de oven for omtalte Mimosefrø kunne være førte til os ved Menneskehaand, eller at de kunne være bragte hertil ved, hvad Sømanden kalder „Søskub“, d. v. s. ved Vinden; men da disse Frø ved andre Kyster opstilles som Vidnesbyrd for varme Havstrømme, have vi selvfølgelig ogsaa Ret til at sætte dem i samme Klasse, naar de findes hos os.

*) Museum Wormianum Amstelodami Cl. IV. Folio. Pag. 249.

Cancer molucanus. — Quamquam Molucanus dicitur eo quod circa Insulas Molucas capiatur, attamen Anno 1653. die Augusti 4. ejus generis vivus apud nos Helsingoræ captus est, et ad virum Nobiliss. D. Georgium Rosenkrantz, supremum Thesauriarum Regium, delatus qui mihi nupere extinctum monstrabat. Siquidem eodem tempore huc appulerunt quinque naves Belgicae ex India Orientali rediit, suspicio erat, cum quisquiliis navibus adhaerentibus implicitum, huc delatum fuisset.

**) Chr. Lütken i videnskab. Meddelelser fra naturh. Forening. 1872. Nr. 1—5.

***) Malm i Öfvers. af kgl. Vetenskaps-Akademiens Förh. 1875. Nr. 7.

†) Robert Collutt; Norges Fiske. 1875.

††) Chr. Lütken i videnskab. Meddelelser fra naturh. Forening. 1876.

Ed. E.

*) Se f. Ex. Peder Claussøn: Norriges Bescriffuelse (1632). — Debes: Færoe et Færoa reserata (1673). — O. Worm: Epistolæ (1751). — Pontoppidan: Forsøg til Norges naturlige Historie I. (1752). — Strøm: Beskrivelse over Føderiet Søndmør. I. (1762). — Gunnerus i det Trondhjenske Selskabs Skrifter. III. (1765). — Humboldt: histoire de la géographie du nouveau continent. II. (1836). — Sartorius v. Waltershausen: physisch-geographische Skizze von Island (1847). — Eilert Sundt: Beretning om Fante- eller Landstrygerfolket i Norge (1862). — Schübeler: die Culturpflanzen Norwegens (1862). — Öfvers. af kgl. Vetenskaps-Akademiens Förh. (1862 Nr. 1). — Chydenius: Svenska expeditionen til Spetsbergen år 1861 under ledning af O. Torell (1865). — Schübeler: die Pflanzenwelt Norwegens (1873.—75).

**) Chydenius anf. 81.